

RUNGSTED FISKERLEJE

Av

LOUIS E. GRANDJEAN

Kammerråd *C. Christensen* har i sin bog „Hørsholms Historie“ (1879) anført, at Rungsted er et ældgammelt fiskerleje, men ikke angivet nogen kilder. Vi kan ikke engang – som tilfældet er med Sletten fiskerleje – fortælle noget om, hvordan lejet så ud i 1500-tallet. Om Sletten véd vi fra fru *Tale Ulfstands* genbrev 17.6.1560¹, at der var „11 gårde i Dagløkke, 2 fiskerboder nedenfor på strandbakken med 12 bundgarn i stranden“. Vi véd kun, at der i Runesti (det nuværende Rungsted) lå en række fæstegårde omkring en kro, der allerede i Chr. II.s tid hørte til de privilegerede. Måske har der også været en primitiv lastebro ved Runesti, siden en del skuder med last til Hørsholm slot blev dirigeret til Runesti, således bl. a. 2.3.1577, hvor kongen beordrer „med skib sende tømmeret ind for Runesti til Hørsholm“². Måske har der bare været en slæbeplads.

At kilderne er så tavse skyldes jo nok, at fiskerlejer i det hele taget efter ordets betydning i ældre nydansk „leger“ – tydeligere bevaret i svenskens läge – betød de steder, hvor folk „lå“, d.v.s. havde taget midlertidigt ophold for at fiske i sæsonerne³. Endvidere har *Johs. Steenstrup* i en artikel „Nogle træk af fiskerbefolkningens historie“⁴ fremhævet, at i middelalderen var fiskeriet sæsonarbejde, der blev drevet som bierhverv, således at der i grunden ikke eksisterede nogen fastboende fiskerbefolkning. Det blev drevet af såvel husmænd som håndværkere i forårs- og efterårstiden.

Det er sandsynligt, at fiskerlejerne ved Øresund på grund af de ret tidligt udsatte bundgarnsstader var blandt dem, der

først blev beboet av fiskerne, som havde fiskeri som sidestillet erhverv eller endog som hovederhverv. Disse stader blev udlejet av staten (Kronen) eller de private forstrandsejere, og i 1500-tallet var fiskeriet, som *Erik Arup* har fremhævet det, blevet en helt adelig forret⁵.

I Rungsted var det ikke altid lige indbringende, henvist som fiskeriet var til bundgarnene og lidt sildefiskeri med næringer på „Driften“ (Flinterenden). Vi ser således, at *Jørgen Skræder* i Runesti 1586 stod i restance for det årlige landgilde, $\frac{1}{2}$ td torsk, fordi „fiskeriet sidste år har været meget ringe“⁶. Kongen eftergiver derfor denne restance og lignende fra det lidt syd for Rungsted liggende, men nu forsvundne leje Smidstrup. Den nævnte fisker har øjensynlig tillige været skræder i Rungsted.

*

At det er Hørsholm slots nærhed, som betinger opkomsten av Rungsted leje er givet, thi slottet gav avsætningsmuligheder, og vi véd, at landgilden blev erlagt i fisk. Av en jordebog fra 1672⁷ fremgår det t. ex. at brugeren av Rungsted Kro og en derunder drevet nedlagt bondegård i landgilde måtte erlægge $2\frac{1}{2}$ td torsk for kroen og $4\frac{1}{2}$ fjerding torsk for bondegården. Ti andre fæstebønder erlægger landgilde som følger: 2 svarer 1 td torsk, 1 svarer $4\frac{1}{2}$ fjerding, 3 svarer 3 fjerding, 1 svarer $\frac{1}{2}$ td, og 3 svarer 1 fjerding. Der er på dette tidspunkt *kun to husmænd i lejet*, som ikke engang erlægger fisk i landgilde, men hver 3 mark.

Kårene var trange. 1610 fritages bl. a. bønderne i Rungsted „på grund af daglig trældom og ringe brug“ for halvdelen av den sidste madskat⁸. Noget egentlig fiskerleje i moderne forstand kan man derfor ikke tale om i 1600-tallet, selvom fæstebønderne altså har passet deres bundgarn, og det med veksle held. Endnu 1702, da Rungsted besøges av en fransk rejsende *de Vrigny* fortæller han „man kalder dette sted, *hvor der kun er få huse Ronstockrow*“⁹.

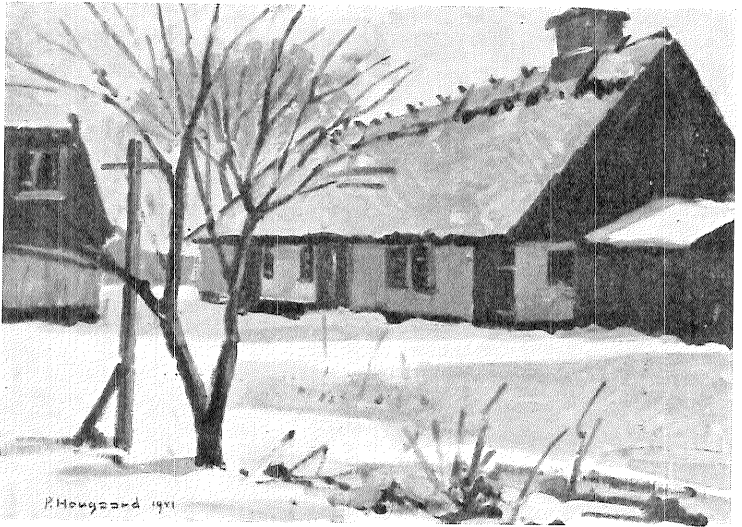
Det er altså først efter denne tid, at et egentlig fiskerleje med „fiskerhytter“ til helårsbeboelse opstår, ved at jordløse husmænd byggede huse på fæstede jordlodder. De måtte gøre

Runekilden, som den flyder idag ud af et barokhoved af sandsten fra Hørsholm slot. Tegning 1951 av P. Hougaard, Rungstedgaard. Originalen hos fru Tove Grandjean.

hoveriarbejde under Rungstedgård eller Rungsted Kro og så iøvrigt friste livet ved fiskeri eller håndværk. Lejet er en kendsgerning i 1760, da begrebet „Rungsted Huse“ er opstået i et generalinventarium¹⁰. Rungsted huse omfatter i dette år ialt 17 „fiskerhytter“, som for de 15s vedkommende må være bygget mellem 1702 og 1760, da de 2 jo lå der i 1672. Beboerne var ikke alle fiskere, der var håndværkere og arbejdsmænd imellem.

I husene 1–8 boede unge Hans Jørgensen, Christian Uldrichsen, Henrik Eilertsen, Niels Germandsen, Ole Larsen, Peder Johansen, Peder Andersen og Svend Olsen. Hvor disse huse har ligget, skal vi senere vende tilbage til. I husene 9–13, der lå langs Strandvejens østre side, boede Hans Jørgensen, Jørgen Nielsen, Anders Olsen Bache og Ole Olsen Bache samt Jens Olsen Ryberg. På den venstre side av Strandvejen op ad brinken ved den nuværende Linstowsvej lå husene 14–17 på avlsgårdens grund, og her boede Svend Henrichsen, Rasmus Jørgensen, Tobias Uldrichsen og Hans Larsen. Av inventarlisten fremgår det, at de fleste av disse fiskerhytter havde 6–8 fag.

Den typiske fiskerhytte, matr. 14 a av Rungsted, som er omtalt allerede 1754 men sikkert endnu ældre. Maleri av P. Hougaard, Rungstedgaard, 1951. I dette sagde Arendse farvel til Johs. Ewald.
Originalen hos Louis E. Grandjean.

Adskillige av dem betegnes som „middelmådige“ eller direkte „slette“, hvorav man tør skønne, at disse må have været av en vis ælde i 1760. De var utvivlsomt indrettede indvendigt som den efternævnte skole, der var på 6 fag og havde 2 stuer (1 skolestue og 1 til læreren), 1 spisekammer og 1 forstue med skorsten og ildsted.

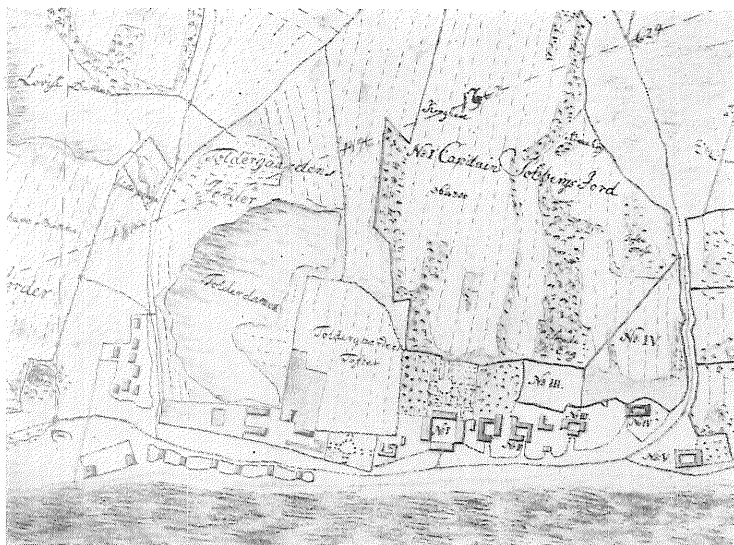
Når man vil forsøge at danne sig et skøn over, hvornår fiskerlejet på det nærmeste er opbygget, må man sikkert hæfte sig ved den kendsgerning, at *dronning Louise*, som holdt hof på Rungstedgård, byggede en skole i lejet 1716 og ansatte en skoleholder for sin egen regning og lønnede ham med 100 rdl og 6 skovlæs brænde¹¹. Antagelig er de fleste av de i 1760 nævnte „Rungsted huse“ blevet opbygget mellem 1702, da de Vrigny udtalte, at der kun var få huse, og 1716, da der blev behov for en skole til fiskerbørnene. Man tør vel sige, at Rungsted fiskerleje, som vi kender resterne av i nutiden, daterer sig

Ane Margrethe Bagge (1771–1857) fra Rungsted,
tegnet av professor Otto Bache.

fra begyndelsen af 1700-tallet. Det støttes også af en udtalelse av *Ane Margrethe Bagge* (1771–1857)¹², hvis moder *Marie Larsdatter* (1745–1814), der var gift med strandfoged og fisker i Rungsted *Ole Olsen Bagge* (1746–1802), har fortalt hende, at „i hendes ungdom skal Rungsted have været et rigt fiskerleje på grund av Sophienberg og Hørsholm slottes store forbrug“. Ser vi derefter på folketællingen 1787 viser det sig, at der kun var 6 familier i Rungsted, som betegnes ved „fiskere“; der er altså indtrådt en tilbagegang, som svarer til Marie Bagge f. Larsdatters tilføjelse: „men næringsvejen tog av, da hoffet flyttede fra Hørsholm“. Da dronning Louise fik Hørsholm slot år 1700 og det ophørte med at være residens efter 1771, må denne periode med andre ord betegnes som Rungsted fiskerlejes egentlige blomstringstid.

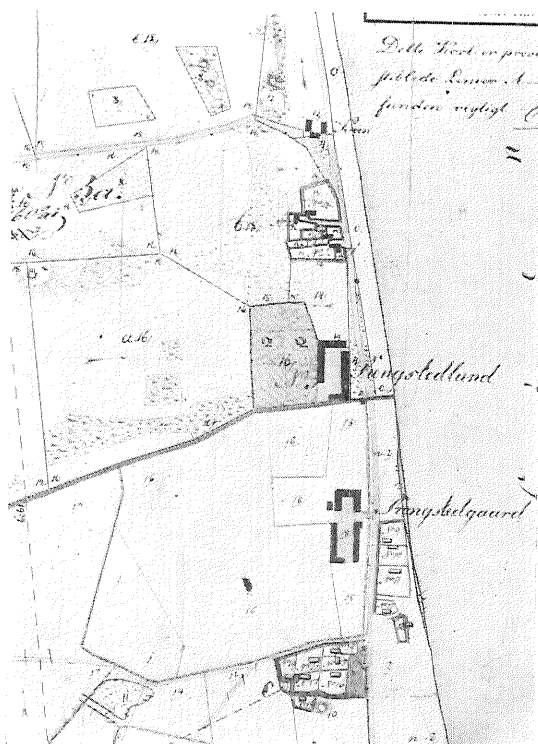
*

Udsnit av kortet fra 1782 visende husenes beliggenhed i fiskerlejet.

Det er alligevel et noget andet fiskerleje, som ligger i Rungsted idag end det, som fik sin opblomstring i årene 1702–1716. En sig hurtigt oprullende naturkatastrofe har nemlig væsentlig ændret hele lejets beliggenhed. Det var Øresund, som bortroderede kysten dels ved materialevandringen og dels ved iskrunerne i de hårde vintre. På denne måde sank husene 1–9 i grus, og hvad der blev genopbygget rejstes oppe på brinken i sikkerhed langs Linstowsvej.

Av en jordebog fra 1771¹³ fremgår det under „huse“, at der nu var 19 fæstere, husene har ikke noget nummer, men der er altså tilkommet 2 huse efter 1760, da der var 17. På et kort fra 1782¹⁴ er der derimod kun avtegnet 8 huse østen for Strandvejen og 8 huse vesten for på brinken ved Linstowsvej, hvor de lå sikkert. Efter antallet i 1760, nemlig 17 plus 4 nye ved Linstowsvej, skulle der altså have været 21, men der var kun 16, hvilket betyder, at Øresund havde taget 5 huse, og dette må være sket i tiden mellem 1771 og 1782. Disse naturbegiven-

Udsnit av kortet fra 1816. Bemærk husenes matrikelnumre.
Øverst Rungstednede, nederst Rungstedoppe.

heder har *Johannes Ewald*, der boede i Rungsted 1773–75, været vidne til.

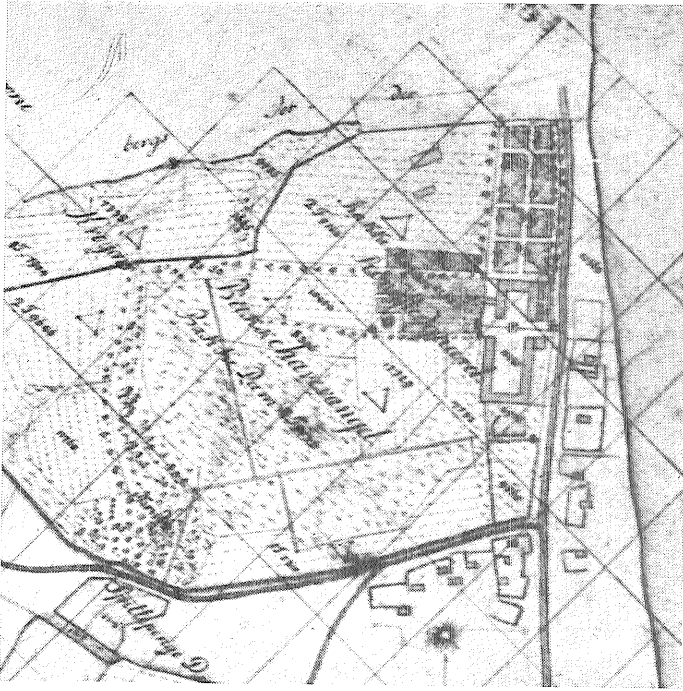
I en jordebog fra 1802¹⁵ opføres der ialt 20 huse med numrene 1–20, hvilket betyder, at der er blevet rejst 4 nye huse andetsteds. Vi får at vide *hvor* gennem et andet kort fra 1816, som er opmålt 1807 og 1811¹⁶. På dette kort er de 4 huse, som altså var rejst 1802 ifl. jordebogen, placeret vesten for Strandvejen lige ud for broen ud til Rungsteds nuværende øhavn. Dette fortæller os, at omkring 1802 var Rungsted blevet delt i 2 fiskerlejer „Rungsted nede“ norden for det gamle av havet så medtagne leje og „Rungsted oppe“, som havde forskubbet sig op over langs Linstowsvej.

Men katastrofen var ikke tilende endnu. Kortet fra 1816 viser i „Rungsted oppe“, at der nu kun lå 5 huse østen for Strandvejen og 7 vesten for, ialt 12, mens der jo i 1782 lå 8 huse på hver sin side af vejen, altså 16 ialt, hvad der betyder, at havet yderligere havde taget 3 huse, mens det fjerde, der fattes, og som lå på vestsiden af vejen, må anses for at være nedrevet på grund af ælde.

Vi kommer på denne måde til det overraskende resultat, at lejets samlede tab til havet inden 1782 var 5 huse og inden 1816 yderligere 3 huse, tilsammen ialt 8 huse! At regnestykket passer til punkt og prikke beviser kortet fra 1816, der angiver husene fra og med matrikelnummeret 9.

Kammerråd Christensen vidste besked med katastrofen og dens omtrentlige tidspunkt, idet han skriver¹⁷: „En stormflod i februar 1824 gjorde megen skade på nogle fæstehuse – flere sådanne var bortskyllet i slutningen af det forrige århundrede – og på landevejen, hvilket foranledigede anlægget af de endnu tilværende tvende brohoveder“. Man tør efter denne oplysning anse det for sandsynligt, at samtlige 8 tilgrundgåede huse er blevet opslugt af havet inden 1700-tallets udgang. Kgl. landinspektør Kalneins kort fra 1795 viser kun 6 huse på østsiden af Strandvejen mod de 8 i 1782, altså var 2 huse yderligere forsvundet. I det sidste 5-år af 1700-tallet er det 8de hus sikkert forgået.

De gamle fiskere i Rungsted¹⁸ ved udmærket av, at en række fiskerhytter er forsvundet i havet. Lidt sønden for det brohoved i kamp, som blev opført efter stormfloden i 1824, og som endnu ligger ud for lejets gamle slæbested, lå indtil 1940 en meget stor sten ude i vandet, kaldet „Skræderstenen“, som den stedlige tradition har udpeget som tomten for et af de bortskyllede fiskerhuse. Navnet får en til at mindes fiskeren Jørgen Skræder fra 1586, uden at man tør formode, at han skulle være opkaldt. Stenen blev i 1940 av isen flyttet sydpå til ud for „Tremilehuset“. Med denne tradition in mente tør der vist ikke være tvivl om, at lejet fra begyndelsen av 1700-tallet må have haft 2 rækker huse langs med stranden og at den

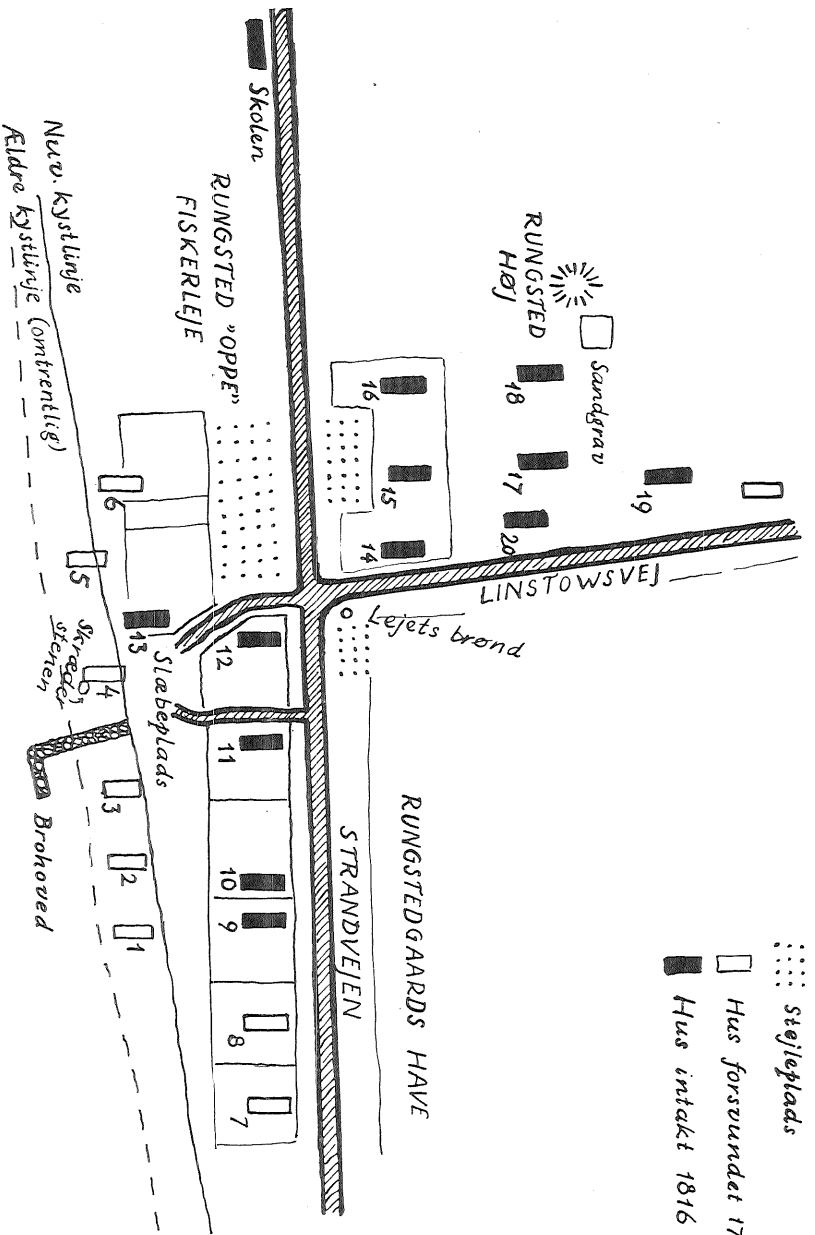

Udsnit av kortet fra 1795 av kgl. landinspektør Kalnein.

yderste række må have ligget lavt nede på strandplanet, hvorved den var prisgivet.

Ikke alene måtte fiskerne sande, at havet giver, og havet tager, men til skaden kom nu også spot. Ved kgl. resolution av 7.5.1790 flyttedes lejets skole til Hørsholm. Vel var Hørsholm voxet, men det pinagtige lå jo i, at skolen nedlagdes lige midt i en periode, hvor havet åd sig ind på fiskerhytterne. Det var kun en fattig trøst, at det gik Rungsted-fiskerne nådigere end kammeraterne i Smidstrup, hvis hele leje forsvandt i havet. En pogeskole fik man så oprettet i det gamle skolehus fra 1716, og det lå der langs med Strandvejen, hvor „Tremilehuset“ nu ligger, til det i midten af 1890'erne blev nedrevet.

Efter 1824, da brohovederne standsede havets nedbrydning

Skematisk fremstilling over Rungsted lejes udvikling og husenes odelæggelse av havet. Den yderste række huse er vilkårligt angivet.

Fisker *Anton Jensen* (1788–1876), malet av O.R.P. 74 såvidt den meget utydelige signatur kan læses; i så fald antagelig Olaf Rye Poulsen, hvis portrætter karakteriseredes som dilettantiske. I privateje i Usserød.

langs kysten, var lejet praktisk taget beskyttet mod havets yderligere angreb. Det ser ud til, således som kortet fra 1816 viser det, at fiskerne havde bygget små *bådekåse* ved slæbestedet, men stensætningerne herfra er vel gået med til at opbygge brohovederne.

Lejet kom nu ind i en stabiliseringsperiode. Denne kom til at blive præget af én mand, *Anton Christensen*, kaldet *Jensen*, som var født 1.1.1788. Han boede ved folketællingen 1801 hos sin morfar, fisker *Jens Olesen Ryberg*. Han var som de andre fiskere indrullet i flåden og tjente i kaperkrigen 1807–14 dels på „Prins Christian“, „Louise Augusta“, dels på kanonbåd nr. 8. Men han havde også deltaget i private kapertogter og havde

forstået at trække sig tilbage med en god fortjeneste¹⁹. I 1834 havde han 16.12. fæstet fiskerhytten matr. nr. 14 på Linstowsvej efter at have giftet sig med enken efter Ole Larsen. Nu sad han i den fiskerhytte, som i hvert fald var rejst allerede i 1754, og hvor *Johannes Ewald* sandsynligvis så sin Arendse for sidste gang den 19.8.1773²⁰.

Han havde penge på lommen og viste sig hurtigt at have evner som lejets fører eller „konge“, som han blev kaldt. På samme tid vendte silden tilbage til Sundet, og man opførte et lille sildealteri, men det blev vist kun brugt et par år, så var det slut med sildeeventyret. Vi kender forholdene fra Gilleleje²¹, som i 1838 fik sit sildealteri, efter at sildefiskeriet i 1835–36 havde været stærkt tiltagende og i 1837 endog meget stort. Efter 1840 avtog dette fiskeri igen i Gilleleje, og tilsvarende må forholdene antages at have været i Rungsted i disse år og i det væsentlige.

Av sildealteriet i Rungsted opførtes et lyststed, kaldet *Søholm*, som senere er yderligere ombygget.

Den kendte fiskeriinteresserede skuespiller *Anton Julius Smidth* (1809–68) besøgte 1862 Rungsted fiskerleje²² og berettede til ministeriet, at der var 14 fiskerfamilier i Rungsted med 65 børn, hvorav 19 drenge deltog i fiskeriet sammen med fædrene. Av disse var 10 familier velstående, 2 uformuende, en var gammel og fiskede ikke, og en var enke, hvis voxne børn udsatte garn uden at tjene tilstrækkeligt. Dette tyder jo på, at lejet efter udgangen av 1700-tallet havde haft en ny blomstringsperiode. Iflg. folketællingen 1787 var der kun 6 fiskerfamilier, 1801 var antallet 8, og i 1862 var der altså 14. Men det synes alligevel, somom den nye blomstring havde kulmineret.

Smidth rapporterer nemlig, at bierhverv trækker fiskerne fra deres erhverv, de står ikke ud i Sundet for at drive med næringer (sildegarn), men udsætter kun garn og kroge. 7 fiskere ejer tilsammen 2 bundgarn, der med tilbehør har en værdi af 1800 rdl. I disse fiskedes i 1861 for 3000 rdl., men i foråret 1862 gav de kun fisk for 500 rdl. Smidth ansatte en Rungsted-fiskers årlige indtægt ved det mindre fiskeri til rundt

300 rdl. foruden egetforbrug og vragsfiskene, som gik i grisene, som holdtes av næsten alle fiskerne.

Smidths forudannelser kom til at slå til, thi kammerråd Christensen skriver (1879), at der da kun var 7 fiskerfamilier i Rungsted, og de klarede sig kun ved at have gode biindtægter.

Året efter tog *Holger Drachmann* ophold i Rungsted kro og færdedes i lang tid daglig mellem fiskerne. I 1881, året efter, udsendte han „Vildt og tæmmet“, og den første fortælling „Skråplaner“ handler om Rungsted (kaldet Vangaa Leje), og gamle Anton Jensen (Elias), lejets konge.

Vi ser denne førerskikkelse for os: „Gamle Elias gik stadig der i sin sribede nattøje med den venstre hånd bag på ryggen, med den ene sele over skulderen og den blanke voxdugshat på hovedet. Ved meget højtidelige lejligheder var han iført en kort, blå klædestrøje med messingknapper“.

Og Drachmann maler et billede av hans lave fiskerhytte: „Ruderne på den lave længe, der vendte mod syd, var mørke som følge av det langt fremspringende tagskæg; der var desuden urtepotter med hensygnende pelargonier og gyldenlakker i vindueskarmene, man skulle vanskeligt kunne se, hvad der foregik derinde“.

Og så fortæller Drachmann om, hvordan landliggerne og de rige villaejere drog fiskerne fra deres erhverv; bierhvervene truede med helt at drage dem fra fiskeriet.

„Villaerne så ned på dem (fiskerhytterne); de skulle jo være der, ellers var det ikke et fiskerleje, ellers manglede billedet sin stafage. Villaerne ville ikke savne disse hytter, en båd med rødt sejl, en svinesti og et dusin halvnøgne børn, men de skulle være beskedne“.

Nu var det landliggeriet, som alvorligt truede fiskeriet. Tidligere var det andre trængsler. I en indstilling 14.5.1723 forklarer godsets inspektør, at av de hoveripligtige husmænd (de blev sjældent kaldt fiskere) var 6 henlagte til Rungsted have, samt at en husmand eller hans kone intetsteds gør mere hoveri end 1 dag om ugen²³. Andetsteds opgives, at 2 av husmændene i de såkaldte landgildehuse (ved Linstowsvej) forrettede hoveri

i haverne til Rungsted Kro²⁴. Hoveriarbejdet på avlsgården eller i haverne til gården og kroen foruden avgifter til forstrandsejerne både for bundgarnsstader, stejlepladser og slæbeplads har tyngt hårdt på lejets fiskere, hvis jordlod ikke var større end, at de kunne avkaste lidt køkkenurter og kartofler til husholdningen.

Desuden var disse fæstere blevet behandlet ganske urimeligt ved indfæstningen. Faktisk var det kun en stump jordlod, de fæstede av Rungstedgård, thi husene havde fiskerne jo selv opført, men ikke desto mindre foregik indfæstningen iflg. en betretning fra amtsforvalteren av 12.8.1760²⁵ på den måde, at køber og sælger kom på skrivestuen og begærede at gøre indfæste „som jeg da efter stedets valeur og nærsomhed determinerer, og køberen betaler imod et ordentlig fæstebrevs udstedelse derfor, der nu anses for deres skøde på stedet“. Først de, der blev selvejere efter loven av 8.7.1851 kom uden om den gamle uretfærdige praxis, idet man nu måtte erkende, at *fiskerhytterne var og altid havde været besiddernes frie ejendom*, hvad man altså tidligere havde fortiet, glemt eller været uvidende om. Ved overgangen til selveje betaltes der omsider kun for jordloden. Men det gjorde jo ikke gammel uret god igen! Erstatningsansvar var der nok ikke noget, der hed dengang.

Da nu staten samtidig avviklede sine forstrandsrettigheder på strækningen mellem Sophienberg og Smidstrup, ønskede fiskerne med *Anton Jensen* i spidsen meget naturligt at erhverve disse, så at de fremtidigt uden avgifter kunne sætte deres bundgarn. De var blevet selvejere av jordlod og hus og ville nu gøre skridtet fuldtud og tillige erhverve fiskeretten, d. v. s. bundgarnsstaderne.

Imidlertid havde proprietær *Aron Nathan David*, som i 1821 havde købt Rungsted Kro (Rungstedlund) i 1842 købt Rungstedgård, i 1849 Sømandshvile og derefter alle de enkelt-huse, han kunne magte for atter at samle hele Rungsted på en hånd, ved samme lejlighed besluttet sig til for enhver pris at købe bundgarnsrettighederne, således at også denne „herlighed“ kunne tillægges den gamle herregårds-ejendom.

Det er *Smidth*, som fortæller, at David inden auktionen

Tegning av Alfred Schmidt 1894: Fisker *Anders Nielsen*, Rungsted.

havde ytret overfor Rungsted-fiskerne, at selvom forstrandsretten skulle koste ham flere tusinde rigsdaler, så ville han have den. Han gjorde således på forhånd fiskerne forknytte, og da den stoute lejets konge Anton Jensen på fiskernes vegne havde budt 195 rdl., turde han ikke gå længere. David fik forstrandsretten for 198 rdl. Det var en sjælden god forretning, for fiskerne måtte svare ham 16 rdl. årlig i avgift for 2 bundgarnsstader plus 40 ol sild in natura, uden at han havde del eller part i garn eller redskaber. Foruden naturalydelsen fik David altså over 8 % av sine penge.

Den 15.1.1876 døde Anton Jensen, 88 år gammel. Lejets

konge var ikke mere. Han kendte alle og alt vedrørende lejet og dets gamle rettigheder. Efter hans død gik der kun 6 år, da Rungstedgårds nye ejere henvendte sig til lejets fiskere for at få ordnet forholdene vedrørende stejleplads m. v.

Rungstedgårds ejere bortlejede den 20.1.1882 „til samtlige

Tegning av Alfred Schmidt 1901: Fisker *Niels Hansen*, Rungsted.
Begge fiskertegningerne hos skolebestyrer cand. theol. Erik Schmidt.

fiskere, der bebor den sydlige del av Rungsted“ (Rungsted oppe) i stejleplads øst for landevejen, i stejleplads vest for landevejen og i slæbeplads, „og deres efterkommere“ for en årlig leje av 4 kr.

Dette var jo en fantastisk billig pris for disse arealer. Men det var heller ikke avgiften, som kontrakten egentlig drejede sig om; det hed nemlig „lejemålet er uopsigeligt fra begge parters side, sålænge lejerne eller deres efterkommere bebo den sydlige del av Rungsted og drive fiskeri“.

Havde gamle Anton Jensen levet, ville han have sagt sine kammerater, at det Rungstedgård nu ville var at sikre sig ejen-

domsretten til arealerne, når engang lejets historie var ude. Retten var tvivlsom.

Underskriverne var fisker Niels Olsen, sønnen C. Nielsen, Niels Hansen, Frederik Nielsen og Svend Svendsens enker, Andreas Christoffersen m.p.p., Hans Antonsen m.p.p. (kongens ældste søn), Anders Jørgensen m.p.p. (Carl Jørgensens bedstefar), Peter Jørgensen m.p.p., Jens Jensen, Niels Jensen og Svend Lohmann²⁶.

Men vi vil nu vende tilbage til Davids investment på 198 rdl. for forstrandsretten. Ved den lejekontrakt, som løber den dag i dag, og som daterer sig fra 7.12.1920, har forstrands-ejeren fra 1.1.1921 udlejet følgende stader:

1. Flakvadsstadet.
2. Rungstedgårdstadet.
3. Fugmannsvejstadet.
4. Bukkeballevestadet.
5. Smidstrupstadet.

De 3 stader kostede til 1926 kr. 335 årlig pr. stade, derefter 167,50, de to stader koster kr. 125 pr. år. D. v. s. at der i dag for 5 stader udredes kr. 752,50 årligt, hvilket efter en rentefod av 5 % kapitaliserer kr. 15000.

Det, som Smidth i 1862 beklagede, at Rungsted-fiskerne forsømte at drive med næringer, blev genoprettet omkring 1880'erne, og det er fortsat op til nutiden periodevis t. ex. i årene 1916–20 og igen i 1940'erne med 5 bådelaug.

I dag er der 5 fiskerbåde i Rungsted. Den første motorbåd kom i 1918 hos fiskerne Carl og Erik Jørgensen. Den sidste sildebåd av sundtypen i Rungsted var „Karen“, der blev bygget 1897 til fisker Søren Jørgensen; den blev avhændet i 1912.

Søgående fiskeri har Rungsted ikke; i det højeste tager man en tur på „Bugten“ (Køge Bugt).

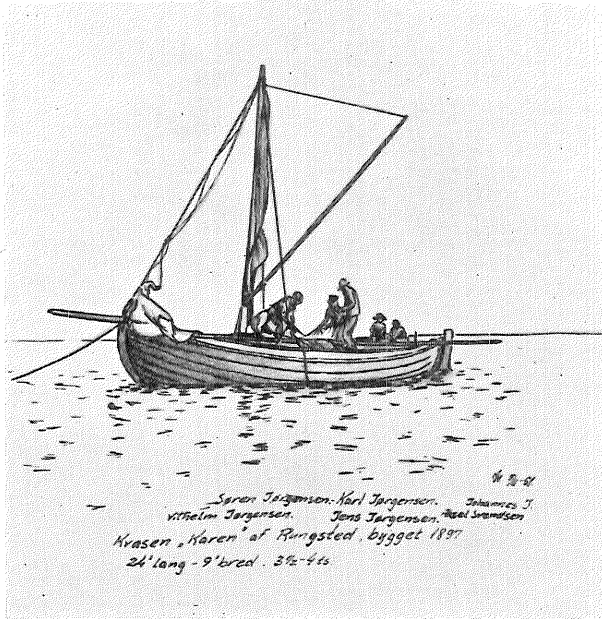
Bundgarnene, som i 1862 stod fiskerne i 900 rdl. pr. stk. med tilbehør, står i dag til værdier av 9–10 tusinde kroner. Der udsættes nu fra 2 til 6 bundgarn av 3 bådehold med hver 2 fiskere, og en syvende fisker deltager i fiskeriet. Det er

stagnation i forhold til 1879, og det er tvivlsomt, om der står unge fiskere parat, når de gamle falder fra. Vi nærmer os med andre ord stærkt det tidspunkt, da lejets historie med rette bør skrives, fordi netop historien kan forudsættes snart at blive det eneste, der er tilbage.

Dampskibsbroen i Rungsted har haft sin egen historie. Inden jernbanen kom i 1897 var det kysttrafiken, landliggerne måtte anvende for at komme frem og tilbage til København. Hertil lagde også de skibe, som kom med laster, og fiskerne i lejet havde mange biindtægter ved denne dampskibsbro, bl. a. også når de ved lavvande måtte ro passagererne ud og ind til damperne. Med øhavnsens anlæggelse i dette århundrede har forholdene atter skiftet karakter, men fiskerne har stadig visse biindtægter ved denne havn. Slæbestedet er nedlagt, og fiskerbådene ligger nu fortøjet i havnen.

Om fiskerbefolkningen i Rungsted er der grund til at oplyse, at den siden det moderne lejes tilblivelse har fået svensk blod ind i næsten hver eneste generation. Man ser det av folketællingslisterne. Drachmann fortalte om „gamle Anton“ (Elias i Vangaa leje)²⁷, at „han en efterårsdag i en storm tog over til et svensk fiskerleje og friede på to av sine børnebørns vegne til to av de efter hans formening dygtigste fruentimmere der på pladsen. Han fik begge pigers ja og endog den ene i egen person med sig tilbage“. Ellers var det almindeligste, at de svenske essepiger kom over til Rungsted fra Bostadhusene, Ålaboderne, Råå og Hven, fordi de fandt bedre forhold her end hjemme. De begyndte i reglen at gå med fisk både til Hørsholm og Birkerød og alle bøndergårdene på vejen – og så blev de gift med en av Rungsted-fiskerne. Færgemanden og kaperen *Lars Bache* har jo i sine erindringer givet de svenske fiskerpiger et godt skudsmål: „de havde et godt lov på sig . . . de var langt flittigere, renligere klædte og høfligere end vore egne piger“.

Om kirkeskibe fra Rungsted fiskerleje henvises til *Henning Henningsens* bog (Søhistoriske skrifter III). Der er et i Birkerød kirke fra 1700-tallet, som da var Rungsteds sognekirke, og et i Hørsholm kirke fra 1861. Men også kirkeskibet i Humlebæk stammer fra Rungsted, idet det blev bygget av fisker *Svend*

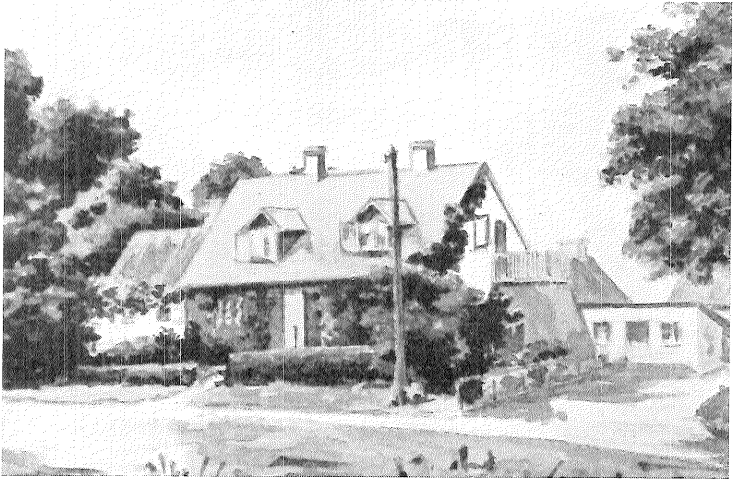

„Karen“ bygget 1897, den sidste Sundtype båd i Rungsted.
 Tegnet efter foto av civilingeniør Knud E. Hansen 1951.

Jensen, der i sin ungdom i en engelsk havn havde fået kappet sit ene ben av en trosse, og som derfor ernærede sig ved dette modelbyggeri. Da han engang var alvorligt syg, lavede Drachmann en forelæsningsaften til fordel for ham og skrev et digt til anledningen²⁸.

Det er vel for Rungsted særegent, at det er blevet *et litterært fiskerleje*. Her sad *Johannes Ewald* og digtede „Rungsteds Lyk-saligheder“ og mange andre skønne oder i årene 1773–75, og *Holger Drachmann*, som boede her i 1880, har sagt „jeg for min part skylder Rungsted meget“²⁹. Både Ewald og Drachmann forstod at komme fiskerne på nært hold.

Og i vore dage sidder baronesse *Karen Blixen Finecke* på Rungstedlund og har skrevet fantastiske fortællinger i den selvsamme stue – strandstuen –, hvor Ewald sad og digtede. Inspirerende må dette leje jo i alle tilfælde være, selvom kyst-

Et af de moderne 2 familiers fiskerhuse, som opførtes fra og med 1870-80.
 Billedet forestiller matr. 14 b og c. Akvarel af den senere franske
 guvernør over Madagascar Alex Deville, malet omkr. 1899.
 Originalen hos Louis E. Grandjean.

banen, der kom i 1897 og bygningen av badehotellet (der nu er nedrevet) på mange måder måtte ændre et og andet i idyllen. Det gamle Rungstedgård faldt i 1919 for nedrivning, og en moderne ejendom opførtes. Den kolossale stenvmur ud mod Strandvejen har selvklart skabt et ændret billede. Men tilbage står i Rungstedgårds park et gammelt bøgetræ, ud mod Linstowsvej et stykke oppe, som fiskerne i sin tid kaldte „Kong Carls Krone“³⁰, fordi Carl XII i dagene 18.-28. august 1700 havde sit hovedkvarter på Rungsted Kro³¹ og av og til hvilede under dette træ, hvor soldatesken vel bivuakerede ved kanten av Tolderdammen³².

Det fiskerleje, som Carl XII så i 1700, har vi resterne av i dag. Tohundredeogfemti år er dette fast bebyggede leje i „Rungsted oppe“.

NOTER

¹ Cancelliets brevbøger.

² Cancelliets brevbøger.

³ Se ordbog over det danske sprog, b. XII, pag. 586.

- ⁴ I dansk historisk tidsskrift 1905-06, pag. 153.
- ⁵ Arup: Danmarks Historie, II, pag. 530.
- ⁶ Cancelliets brevbøger 1584-88, pag. 485.
- ⁷ Gengivet i C. Christensen: Hørsholms historie, 1879, pag. 262.
- ⁸ Cancelliets brevbøger 24.12.1610.
- ⁹ Gengivet hos Louis Bobé: Johannes Ewald. København 1943, pag. 64.
- ¹⁰ Over Hirschholm Amts bygninger m. v. 1760, pag. 71; Hørsholm amtsarkiv i Landsarkivet.
- ¹¹ C. Christensen: Hørsholms Historie, pag. 359.
- ¹² Lars Baches erindringer i Clausen & Rists „Memoirer & Breve“.
- ¹³ Hørsholm Amtsstuearkiv, løbenr. 44; på Landsarkivet.
- ¹⁴ I matrikeldirektoratets arkiv.
- ¹⁵ Hørsholm Amtsstuearkiv, løbenr. 45; på Landsarkivet.
- ¹⁶ Ligeledes i matrikeldirektoratet.
- ¹⁷ Pag. 272 i hans bog.
- ¹⁸ Meddelt mig af fisker Carl Jørgensen.
- ¹⁹ Se H. C. Rosted: Holger Drachmann og Rungsted-fiskerne. I „Jul i Nordsjælland“, 1. årg., pag. 27.
- ²⁰ Se min artikel „Rungsted og Ewald“ i „Fra Frederiksborg Amt“, årbog 1951.
- ²¹ Se L. Ingemann: „Dansk Fiskerihåndbog 1944“.
- ²² Refereret efter forannævnte kilde.
- ²³ Christensens bog, pag. 190.
- ²⁴ Dokumenter ang. Rungstedgård 1667-1811; i Landsarkivet.
- ²⁵ Christensens bog, pag. 191.
- ²⁶ Dokumentet er tinglyst 27.1.1882; dommerkontoret i Helsingør.
- ²⁷ „Vildt og tæmnet“, pag. 23.
- ²⁸ Se H. C. Rosted: „Jul i Nordsjælland“, 1. årg., 1941, pag. 28.
- ²⁹ Citeret i H. C. Rosted: Hørsholm, 1950, pag. 39.
- ³⁰ Se C. Christensens bog, pag. 275.
- ³¹ De Vrigny fortalte herom i 1702.
- ³² Kgl. skovrider Alfred Gram, Hørsholm, har været så venlig at oplyse, at de to bøgetræer, hvorom der kan være tale, er henved 400 år gamle.